

GRAMATIČKI ROD I JEZIČKO POZAJMLJIVANJE: ANGLICIZMIMI ŽENSKOG RODA U ITALIJANSKOM JEZIKU

*Mila Samardžić, Filološki fakulteta Univerziteta u Beogradu,
milasamardzic@fil.bg.ac.rs*

10.31902/fil.27.2019.10

UDK 811.131.1:811.111

Sažetak: Rad se bavi problematikom određivanja roda pozajmljenica iz jezika s (pretežno) izolativnom u jezicima s (delimično) flektivnom morfologijom. Naime, engleski jezik, kao davalac, ne poznaje gramatički rod, dok je u jeziku primaocu (italijanskom ili srpskom) on obavezan. Postavlja se pitanje na koji način se dodeljuje rod pozajmljenicama iz engleskog jezika u italijanskom ukoliko imenica ne označava živo biće odnosno nema prirodni rod? Podaci dobijeni analizom raznih (prevashodno leksikografskih i novinskih) italijanskih korpusa govore o apsolutnoj nadmoći muškog roda u integralnim pozajmljenicama iz engleskog jezika, dok je ženski rod prisutan u rasponu od 10 do 20 procenata. Takvim podacima svakako doprinosi činjenica da je u italijanskom jeziku muški rod povlašćen u onim slučajevima kada se ne primenjuju ni semantička ni morfološka pravila o dodeljivanju roda. Stoga bi bilo mnogo zanimljivije utvrditi pravila o dodeljivanju ženskog roda imenicama iz engleskog jezika jer imenice postaju ženskog roda samo na osnovu pravila (u suprotnom, u slučajevima da ne može da se upotrebi nijedno pravilo, imenica bi „po defaultu“ bila muškog roda). U ovom radu naveli smo neke primere iz bliske prošlosti, analizirali smo pravila ukorenjena pre nekoliko decenija i proverili smo da li se u savremenom jeziku nastavljaju iste tendencije. Provera je sprovedena na osnovu podataka koje pružaju rečnici, savremena dnevna štampa i Google. Očekivani rezultati i zaključci isključivo su kvalitativnog karaktera mada smo svesni činjenice da bi, za ovu vrstu istraživanja, bili korisniji i zanimljiviji kvantitativni rezultati.

Ključne reči: gramatički rod, imenice, pozajmljenice, italijanski, engleski.

Uvod

Rod (u jezicima koji poznaju ovu kategoriju) jeste svojstvo imenica i utiče na izbor oblika drugih jezičkih elemenata koji se nalaze u nekom sintaksičkom odnosu s njima. Za imenice je rod inherentan, one su kontrolori kongruencije i upravljaju dodeljivanjem roda drugim elementima (odredbenim rečima: pridevima, zamenicama, brojevima, participima, članovima) koji nemaju inherentan rod već imaju mogućnost da se javljaju u različitim rodovima (odnosno u svim onim

rodovima kojima raspolaže neki jezik). To znači da je kategorija imeničkog roda selektivna: imenice se ne menjaju po rodovima već „svaka imenica pripada nekom rodu kao određenoj imeničkoj klasi“ (Piper i Klajn 54). Svaki izvorni govornik italijanskog jezika zna da je *libro* imenica muškog roda (i da se shodno tome koriste izrazi *il libro*, *questo libro*, *il mio libro*), kao što izvorni govornik srpskog jezika intuitivno zna da je *knjiga* imenica ženskog roda (odnosno kaže *ova knjiga*, *moja knjiga*, *prodana knjiga* itd).

U tradicionalnoj italijanskoj i srpskoj terminologiji, imenice mogu imati muški ili ženski, odnosno muški ili ženski ili srednji rod. Ova podela nije uvek zadovoljavajuća budući da može da navodi na poistovećivanje informacije o rodu, koja je često čisto sintaksičke prirode, s informacijom o polu referenta koje je ljudsko biće, a koja je semantičke prirode. Istina je da postoji snažna tendencija ka tome da imenice koje označavaju osobe muškog pola budu i gramatički muškog roda, kao i da imenice koje označavaju osobe ženskog pola budu gramatički ženskog roda. S druge strane, međutim, to je samo tendencija, a ne i opšti zakon. Isto tako, imenice koje označavaju neživa bića ili apstraktne pojmove imaju rod a da on, po prirodi stvari, ne može da se poveže s polom referenta iz vanjezičke stvarnosti budući da on ne postoji.

Strategije za određivanje roda imenica

Uobičajeno je da izvorni govornici nekog jezika spontano usvajaju podatke o rodu velike većine imenica. Postoje, međutim, slučajevi u kojima izvorni govornik ne zna rod imenice koja upravlja njenim odredbenim rečima: tada je on primoran da pribegne nekoj od strategija za dodeljivanje roda imenice kontrolora kako bi mogao da primeni i pravilne oblike odredbenih reči. U mnogim jezicima najčešća su dva ovakva slučaja.²⁷

U prvom slučaju reč je o onome što Corbett određuje kao “non-prototypical controllers” (204), odnosno različitim izrazima koji nisu imenice, ali koji mogu da imaju sintaksičke funkcije svojstvene imenicama i upravljaju slaganjima u rodu sintaksičkih elemenata. Ovi izrazi variraju od jezika do jezika, mogu biti rečenice, infinitivi, uzvici,

---

²⁷ U italijanskom jeziku postoji i treći slučaj koji se odnosi na toponime, prevashodno imena gradova. Uglavnom se javljaju u kontekstima kao sledeći: *Sono di Firenze*, *Vado a Firenze*. Ipak, mogu se naći i u kontekstima u kojima je neophodno slaganje s odredbenim rečima: *Firenze è la città della cultura e molti turisti la visitano durante tutto l'anno*. Govornik u ovakvom primeru primenjuje kriterijum na osnovu koga on imenu grada dodeljuje ženski rod.

imenske sintagme, uglavnom su nepromenljivi, ali ipak postoji potreba za njihovim slaganjem sa ostalim elementima rečenice (Corbett 204–205). Za kongruenciju s ovim neprototipskim kontrolorima jezici mogu da primene dve strategije: mogu da koriste poseban rod koji se inače ne koristi s normalnim imenskim sintagmama (kao što je to slučaj u španskom jeziku koji ima neutrum zamenice *ello* i člana *lo*: *Lo extraño es que no se da cuenta de que es un tonto*) ili da koriste rod koji se i inače koristi za imenice: u ovom slučaju taj rod u jeziku ima status default roda (Corbett 214). U italijanskom jeziku sprovodi se ova druga strategija, a rod po defaultu, odnosno povlašćen rod, jeste muški rod. Primeri za ovakvo dodeljivanje roda prisutni su u poimeničenjima rečenica (*Andare a scuola è noioso*) i svih ostalih vrsta reči (*il brutto, il perché, il bene, un ah!*). U srpskom jeziku u ovakvim slučajevima poimeničenja, kao povlašćen koristi se neutrum (*Ići u školu je mnogo dosadno; dobro u tome jeste što je neobavezno*).

Drugi slučaj u kome (odrasli) izvorni govornik možda ne propoznaje rod imenice koju treba da upotrebi u nekom sintaksičkom kontekstu jeste integralna (neprikladna) pozajmljenica. Pozajmljenica može biti iz jezika koji nema kategoriju roda ili koji ima drugačiji sistem roda; osim toga, i kada se pozajmljivanje odvija između dva jezika sa istim sistemom roda, većina govornika koji koriste pozajmljenicu ne znaju jezik davalac tako da ne mogu znati ni kom rodu pripada pozajmljenica u svom izvornom jeziku. Dakle, problem je posebno izražen u slučaju jezika kao što su engleski, s jedne, i italijanski ili srpski, s druge strane, kada davalac ne poznaje gramatički rod, dok je on u jeziku primaocu obavezan. Pozajmljenica stiže u jezik bez podatka o rodu, a izvorni govornici jezika koji je preuzimaju, moraju da primene neko merilo za određivanje njenog roda kako bi mogli da je koriste u svim sintaksičkim kontekstima. Zahvaljujući velikom broju istraživanja, a posebno Corbettu,²⁸ koji ih je objedinio, utvrđeno je da se mogu primeniti tri pravila za dodeljivanje roda ovim kontrolorima kongruencije: semantička pravila (dodeljivanje roda sprovodi se na osnovu značenja imenice) i formalna pravila (dodeljivanje roda sprovodi se na osnovu formalnih svojstava imenice). U okviru formalnih, Corbett pravi razliku između fonoloških pravila (dodeljivanje roda sprovodi se u zavisnosti od osnovnog oblika imenica: na primer,

²⁸ Slično, još Klajn (132) navodi pet mogućih faktora na osnovu kojih se određuje rod integralne pozajmljenice: prirodni rod (ako imenica označava živo biće), oblik reči, značenje (odnosno rod domaćih imenica sličnog značenja), psihološki faktori i povlašćen položaj jednog roda u jeziku primaocu.

imenice koje se završavaju na *-a* ženskog su roda) i morfoloških pravila (dodeljivanje roda sprovodi se u zavisnosti od oblika imenica; na primer, imenice srpske treće deklinacije jesu ženskog roda: *pamet*). Corbett (63) je dokazao da ne postoje čisti sistemi već da jezici koriste više od jedne strategije za određivanje roda. Osim toga, ne postoje sistemi koji koriste isključivo formalna pravila, već jedan deo pozajmljenica dobija rod na osnovu značenja. Konačno, za slučajeve koji ne potpadaju ni pod semantička ni pod formalna pravila koja neki jezik sledi, pribegava se strategiji dodeljivanja roda po defaultu. U italijanskom jeziku za određivanje roda koriste se i semantička i fonološka pravila, a, kada je to neophodno, rod se dodeljuje po defaultu.

Rod integralnih pozajmljenica iz engleskog jezika

U daljem izlaganju pozabavićemo se ovim drugim problemom, odnosno određivanjem roda pozajmljenicama iz engleskog jezika u italijanskom budući da u srpskom jeziku ima daleko manje primera ove vrste jezičkog pozajmljivanja (iz nekih socioloških ali i formalnih razloga, budući da se u srpskom jeziku pozajmljenice gotovo uvek u manjoj ili većoj meri prilagođavaju njegovom fonetskom i morfološkom sistemu, kao i zbog moguće upotrebe ćirilice), a kada ga ima, onda je prevladajuća strategija prilikom određivanja roda ona po defaultu. Isto tako treba istaći da je u srpskom jeziku većina imenica koje se završavaju na suglasnik muškog roda (a isto tako velika većina pozajmljenica iz engleskog jezika završava se na suglasnik). S druge strane, većina imenica ženskog roda završava se na *-a* (a manji deo ima suglasnički završetak s genitivom na *-i*), a srednjeg roda na *-o* ili *-e*, dok, kao što ćemo videti u nastavku izlaganja, veoma mali broj pozajmljenica iz engleskog jezika ima vokalski završetak (u pisanju ili/i u izgovoru).

U italijanskom dnevnom listu *Repubblica* od 28. jula 2018. pronalazimo, između ostalih, i sledeće primere integralnih pozajmljenica iz engleskog jezika. S jedne strane imenice muškog roda: *i social, un social network, lo staff, i rap, il market, i trend, un puzzle, un autovelox, il backstop, i primi tatoo parlor, il blackwork, un mix, il must, il piercing, un cliché, un Tennis club, un business, il jazz, un exploit, uno smartphone, un device, l'Art Nouveau, i blockbuster, il rush finale*; s druge strane imenice ženskog roda: *la nostra policy, la conference call, le troupe televisive, le roulette online, la app, le fake news, la Brexit, la Torino Tatoo Convention, una celeb, la Star Trek, una vera e propria performance, la nuova Michael Kors Collection, la nostra newsletter, le lobby card teatrali, le gag televisive*. Postavlja se pitanje: na osnovu

kojih merila neki od navedenih primera u italijanskom jeziku dobijaju muški, a drugi ženski rod? Da li je moguće utvrditi neka pravila ili barem smernice koje će ukazivati na mogućnost korišćenja određenog roda?

Prevashodno bi bilo potrebno istaći da su dosadašnja istraživanja (Klajn, Liberati) utvrdila da je u italijanskom jeziku između 80 i 85% neadaptiranih anglicizama muškog roda. Dakle, u pitanju je ogromna većina. Osim toga, kao što je rečeno, u italijanskom jeziku muški rod jeste povlašćen rod, odnosno dodeljuje se imenicama u slučajevima kada ne može da se primeni nijedno semantičko ni fonološko pravilo za njegovo određivanje. Stoga se čini da je potraga za pravilima o dodeljivanju muškog roda uzaludna. Mnogo bi bilo korisnije utvrditi pravila o dodeljivanju ženskog roda pozajmljenicama iz engleskog jezika: anglicizam ženskog roda dobio je taj rod sigurno na osnovu nekog pravila jer, da nije moglo da se primeni nijedno pravilo, reč bi po defaultu dobila muški rod.

Provera podataka koji se odnose na rod neadaptiranih anglicizama u italijanskom jeziku sprovedena je uvidom u rečnike (*Gradić, Treccani, Zingarelli, Sabatini/Coletti*), kao i kroz savremenu dnevnu štampu (praćenjem dnevnog lista *Repubblica* tokom 2017. i 2018) i pretraživač *Google*. Poslužili smo se i već ukorenjenim primerima, analizirali smo pravila utvrđena pre nekoliko decenija (imajući u vidu prevashodno podatke iz Klajnovе studije) i proverili smo da li se u savremenom jeziku nastavljaju iste tendencije ili dolazi do većih odstupanja od osnovnih pravila. Očekivani rezultati i zaključci isključivo su kvalitativnog karaktera mada smo svesni činjenice da bi, za ovu vrstu istraživanja, bili korisniji i zanimljiviji kvantitativni rezultati.

Fonološka pravila za određivanje roda

Slučajevi određivanja roda pozajmljenica na osnovu fonoloških pravila veoma su retki budući da se fonološka pravila u italijanskom jeziku svode na određivanje roda imenice na osnovu finalnog vokala, dok se ogromna većina imenica u engleskom jeziku završava na konsonant:

“Pošto, s druge strane, engleski ima vrlo malo imenica na –o i –a, to je ovaj način određivanja roda ograničen na nekoliko starijih anglicizama egzotičnog porekla, npr. *gymkhana*, *la sequoia*, *la guttaperca*; od novijih možda jedino *coca-cola* i drugi nazivi na –cola, ukoliko tu nije delovao primer domaćih reči *bibita*, *aranciata* i sl.” (Klajn 133–134).

Ni danas nemamo primere iz ove kategorije, a noviji rečnici beleže samo pozajmljenice koje su iz dalekih, egzotičnih jezika u

italijanski ušle preko engleskog jezika: *wa-wa*, *maizena* (Gradit). U svakom slučaju, reč je o veoma nisko frekventnim ili stručnim rečima.

Semantička pravila za određivanje roda

Više studija omogućilo je utvrđivanje strategija za određivanje roda na osnovu značenja neke pozajmljenice. On se može odrediti na osnovu pola referenta, na osnovu roda hiperonima, na osnovu roda semantički bliske reči, prevodnog kalka ili lažnog prijatelja i na osnovu prisustva nekog derivacionog sufiksa (Thornton 68–33).

Određivanje roda na osnovu pola referenta

Ovo je strategija koja se primenjuje prilikom određivanja roda imenica koje označavaju ljudska bića. Već Klajn navodi primere: “una delle più pettegole e informate columnist americane”, “la sua prima ‘press-agent’ è stata sua sorella” (Klajn 133). Sve su brojniji primeri u štampi: *la testimonial* dei musei (Repubblica, 04/03/2018), *una vamp* atipica (Repubblica, 29/10/2017), *le tre speaker* di RadioJP Claudia, Eligia e Derna (Repubblica, 29/04/2018), *fare la baby-sitter* (Repubblica, 02/04/2018), itd. Ova strategija primenjuje se u svim jezicima čiji sistem ima muški i ženski rod.

Određivanje roda na osnovu roda hiperonima

U italijanskom jeziku poznato je pravilo kojim se dodeljuje ženski rod nazivima automobila (prema hiperonimu *automobile* ženskog roda: *una Punto*, *una Cinquecento*, *una Ford*, *una Volvo*...), ali i nekim drugim pozajmljenicama iz engleskog jezika iz ove kategorije: *una concept car*, *una hibrid*, *una jeep*, *una spider*, *una sprint*, *una citycar*, *una station wagon*; *su questa base ci sono poi la cabriolet*, *la Coupé*, *la station wagon ("Touring" nel linguaggio Bmw)* e *perfino una Gran Turismo*, *ossia una due volumi sportiva cinque porte* (Repubblica, 13/02/2018).

Ženski rod dodeljuje se nazivima pištolja, prema opštoj imenici *la pistola*: *una Beretta calibro 9 parabellum*, *una Mauser* e *una Luger* (Repubblica, 26/10/2017), *una Browning*, *una Magnum*; *Il texano dagli occhi di ghiaccio torna a lucidare la sua Colt* (Repubblica, 09/03/2017).

Kod imenica koje označavaju muzičke rodove situacija je podeljena. Muškog roda (verovatno prema *il genere musicale*, up. Thornton 68) jesu *jazz*, *rock*, *rap*, *soul*, *gospel*, *jungle*, *pop*, *trash*, *regge*, dok Gradit beleži kao imenice ženskog roda (prema *la musica*): *ambient*, *dance*, *disco music*, *ethno*, *fusion*, *gabber*, *illbient*, *lo-fi*, *lounge*, *muzak*, *videomusic*. U Zingarelliju je zastupljena ista podela, samo je *gabber* muškog roda.

Određivanje roda na osnovu roda semantički bliske reči, prevodnog kalka ili lažnog prijatelja

U ovu kategoriju mogu ući primeri pozajmljenica koje su složenice, a čiji je drugi (engleski) element lako prepoznatljiv i lako se može dovesti u vezu sa odgovarajućom italijanskom rečju (a obe su istog porekla). To su složenice u čiji sastav kao upravne reči ulaze *list*, *station*, *dance*, sa odmah prepoznatljivim italijanskim ekvivalentima ženskog roda *lista*, *stazione*, *danza* (Thornton 69). Rečnik Treccani beleži sledeće složenice sa ovim elementom u ženskom rodu: *short list*, *black list*, *mailing list*, *check-list*, a Gradit: *checklist* i *waiting list*, dok je *mailing list* muškog roda. U dnevnoj štampi pronalazimo i primere sa samostalnim *list* kao i u nekim drugim složenicama i uvek su ženskog roda: *Naturalmente è possibile creare la propria play list, come veri disc jockey* (Repubblica, 09/02/2018); *La long list dei testimony* (Repubblica, 14/01/2018); *La black list della sindaca* (Repubblica, 15/05/2018); *10 BUONI MOTIVI PER INSERIRE I PISTACCHI NELLA SHOPPING LIST* (Repubblica, 16/01/2018); *La "Putin list", la lista dei russi che potrebbero finire nel mirino di nuove sanzioni* (Repubblica, 31/01/2018); *una short list di giovani* (Repubblica, 27/04/2018); *una speciale drink list* (Repubblica, 14/03/2018); *una mailing list* (Repubblica, 26/04/2018); *le aziende iscritte alla white list* (Repubblica, 18/04/2018); *la famigerata check list* (Repubblica, 27/04/2018); *sei sulla "no-fly list" dei presunti terroristi* (Repubblica, 21/03/2018); *una to-do-list* (Repubblica, 22/01/2018) itd. Sa elementom *station*, Gradit beleži dva primera (*docking station* i *workstation*), oba ženskog roda, a Treccani i Zingarelli dodaju i *playstation* (takođe ženskog roda). U poslednja dva primera reč je o rodu koji je primljen preko lažnog prijatelja (jer se ne bi moglo reći da je u pitanju bukvalni prevod). I štampa beleži ove primere u ženskom rodu: *in una delle specifiche charging station* (Repubblica, 23/03/2018), *una loop station* (Repubblica, 25/02/2018) ili, sve češće, *la smart station* (Repubblica, 23/05/2018). U ženskom rodu su i nazivi raznih svetskih železničkih stanica: *la zona intorno alla central station* (Repubblica, 05/04/2018), *dall'aeroporto di Gatwick alla Victoria Station* (Repubblica, 13/02/2018), *la Kawasaki Station* (Repubblica, 15/01/2018), *la Crystal City station* (Repubblica, 13/06/2018). Sve složenice s *dance* su takođe ženskog roda: *pole dance*, *break-dance*, *disco-dance*, *modern dance*, *square dance*, *step-dance*, *tap-dance*, kao i sama imenica *dance* (*ho iniziato a lavorare con la dance*, Repubblica, 29/07/2018).

Komplikovaniji je slučaj sa složenicama u čiji sastav ulazi element *room*. Za razliku od prethodnih primera, ova engleska imenica

nije etimološki povezana sa odgovarajućim italijanskim imenicama (*stanza, camera, sala*), svim ženskog roda. U ovim slučajevima, poistovećivanje s prevodnim ekvivalentima nije neposredno kod svakog govornika već samo kod onih koji poznaju značenje engleske reči. I u analiziranim leksikografskim izdanjima ima dosta razmimoilaženja. Zingarelli sadrži primere *chat room* (ženskog roda), *grillroom* i *tea-room* (muškog roda), a *showroom* je i muškog i ženskog roda. Gradić beleži da su muškog roda sve osim *tea-room* (*dining room, grill room, living room, showroom, sitting room*), dok Treccani, naprotiv, beleži i primere ženskog roda (*la control room, la green room, la situation room, la chat room, la panic room, la dark room*). U štampi pronalazimo još primera: *la Rage Room* (Repubblica, 29/04/2018), *si moltiplicano le Fury room* (Repubblica, 12/02/2018), *la Rainbow Room* (Repubblica, 29/11/2014), *una "NewsRoom"* (Repubblica, 30/03/2018), *una project room* (Repubblica, 03/03/2018), *una bella tap room* (Repubblica, 13/04/2018), *per il relax è disponibile la 'quiet room'* (Repubblica, 23/02/2018), *le riunioni occupano le 'focus room'* (Repubblica, 23/02/2018), *la Ball-Room* (Repubblica, 04/10/2009), *nella Common Room del Collegio Carlo Alberto* (Repubblica, 10/04/2018), *nella war room* (Repubblica, 15/05/2018), sve ženskog roda, dok u muškom opstaju već davno uvreženi primeri *show room* ili *living room*. Kako objasniti ove nedoslednosti? Muški rod u *living* i *sitting room* može se dovesti u vezu sa *salotto, dining room* bi mogao da se nadoveže na ovaj niz (mada bi italijanski ekvivalent bio *sala da pranzo*), *grill room* bi se mogao doživeti kao *ristorante* (muškog roda), a *show room* kao *spazio/ salone espositivo* (muškog roda). S druge strane, svi „noviji” primeri u čiji sastav ulazi *room*, jesu ženskog roda. U starijim primerima mogli bismo, dakle, pretpostaviti da prevodna reč koja nije etimološki povezana s pozajmljenicom, ne utiče na dodeljivanje ženskog roda. Međutim, noviji primeri izgleda da to opovrgavaju i *room* se redovno dovodi u vezu sa italijanskim prevodnim ekvivalentom. Da li to znači da su novije generacije naučile značenje reči *room*? Povezivanje s odgovarajućom rečju u jeziku primaocu ne ostvaruje se uvek u svesti govornika. Klajn (137) navodi i primere *song* i *party*, „reči koje su prema analogiji s domaćim mogle biti i ženskog roda, ali kod kojih je ipak pobedio maskulinum-neutrum” (*la canzone, la festa*). Ipak, za *song*, u štampi izbor roda nije dosledan te pronalazimo i upotrebu u ženskom rodu (doduše, u manjoj meri nego u muškom): *le folk song* (Repubblica, 19/12/2010), *la jazz song* (Repubblica, 20/11/2016), *i ritmi delle song americane* (Repubblica, 08/04/2018), *la pura love song* (Repubblica, 22/04/2018) itd.

Još jednu grupu pozajmljenica za koju se ne dovodi u vezu odgovarajuća reč u jeziku primaocu predstavljaju složenice u čiji sastav ulazi element *-ball*. Njen direktan prevod u italijanskom je *palla* o čemu svedoče njihovi prevodni kalkovi (*pallacanestro*, *pallavolo*, *pallamano*, *pallabase*) – svi ženskog roda. S druge strane, pozajmljenice *basketball*, *volleyball*, *handball*, *baseball* itd. muškog su roda. Kao izuzetak Thornton (71) navodi složenicu u *trackball*, koju i rečnici i štampa beleže u ženskom rodu: *Ha un design armonioso caratterizzato dall' ampio display e dalla trackball (comando a sfera) che rende intuitiva la navigazione* (Repubblica, 07/05/2007).

U okviru određivanja roda na osnovu roda semantički bliske reči, prevodnog kalka ili lažnog prijatelja, Klajn (133) navodi nekolicinu primera hiperkarakterizacije ženskog roda dodavanjem nastavka *-a* pozajmljenicama iz engleskog jezika, što je strategija koja više nije u upotrebi: *sterlina* (prema domaćem *lira*), *vaselina* (prema italijanskim hemijskim nazivima na *-ina*), *yarda* (verovatno prema *canna* ili *pertica*, Thornton 73), *bistecca* (prema *braciola*, *cotoletta* i verovatno *stecca*, Klajn 137), *giungla* (prema *selva*, *foresta* ili francuskom *la jungle*, Klajn 134).

Kolebanja u određivanju roda

U nekim primerima pozajmljenica uočavaju se oscilacije prilikom određivanja roda. One su prethodile njegovom konačnom određivanju:

„Do kolebanja u rodu dolazi u suštini zbog toga što malo pre opisanih pet faktora mogu biti međusobno u sukobu. Zato mnoge pozajmljene reči prolaze kroz period oscilacija, koji se najčešće brzo završava pobedom jednog roda, ali kod ponekih reči može trajati i dosta dugo” (Klajn 135).

Film je nekada bila imenica ženskog roda (prema *pellicola*); još izvesno vreme preživeo je deminutiv ženskog roda *filmina*, ali je i on izašao iz upotrebe. Ženskog roda bili su i *pigiama* (muški rod prevagnuo je verovatno prema imenicama muškog roda grčkog porekla kao *problema*, *tema*, *teorema*), *radar* (verovatno prvobitno ženskog roda prema *la radio*), „ali je na kraju kod svih pobedila «maskulinizacija»” (Klajn 136). Zanimljiv primer kolebanja u rodu jeste primer pozajmljenice *penalty*: rečnici navode mogućnost korišćenja oba roda (prema *il rigore* i *la penalità*, *la punizione*), ali upotreba je uveliko utvrdila da je ova reč muškog roda (izvesno prema *il calcio di rigore*). U nekim primerima proces opredeljivanja još nije okončan, ali se privodi kraju. *Challenge*, kao imenica ženskog roda (prema *gara*, *sfida*) ustupa mesto muškom rodu (prema *titolo*, *trofeo*). I u kontekstima u kojima označava izazov, imenica se danas koristi pretežno u muškom rodu koji

se, zaključujemo, dodeljuje po defaultu (*Sempre tramite l'app, potranno essere verificati i progressi fatti e ci si potrà confrontare con quelli di altri utenti in un vero e proprio social challenge*, Repubblica, 10/02/2018; up. s *Nel World Bike Master, invece, una speciale Challenge sul modello del master di tennis, è in testa l' olandese Rooks*, Repubblica, 19/10/1988). Drugi primer je *e-mail* ili *mail*: rečnici dodeljuju ženski rod ali upotreba je prilično podeljena (mada dominira ženski rod) što ne čudi s obzirom na različite stvari koje ova pozajmljenica označava: kada se odnosi na elektronsku poštu, dileme nema i rod je ženski (prema *la posta*). Ukoliko se odnosi na adresu, u upotrebi se daje prednost muškom rodu (prema *indirizzo*), a najveće oscilacije postoje kada *mail* označava pojedinačnu poruku (prema *il messaggio* ili *la lettera*?). Veoma je teško pronaći verodostojne kvantitativne podatke za ovaj primer s obzirom na njegovu veliku zastupljenost.

Određivanje roda na osnovu roda sufiksa

Kao primer određivanja roda na osnovu semantičkih pravila može se primeniti posebna strategija dodeljivanja roda na osnovu prisustva nekog derivacionog sufiksa (Thornton 76). Budući da u italijanskom jeziku prepoznavanje sufiksa odgovara prepoznavanju bitnog elementa u značenju reči, ova strategija direktno je povezana sa strategijom određivanja roda na osnovu semantičkih pravila. Pred primerima *texture* ili *performance* jedan Italijan ne mora da zna koje su njihove osnove, ali će odmah prepoznati –ure i –ance i poistovetiti ih s domaćim sufiksima –ura i –anza. Pošto u italijanskom jeziku ovi sufiksi imaju utvrđen rod, određivanje roda pozajmljenice može se obaviti i bez utvrđivanja njenog potpunog značenja.

Reči koje sadrže sufikse latinskog ili romanskog porekla (koji su očigledno srodni sufiksima koji postoje u italijanskom jeziku) redovno dobijaju rod u kome je taj sufiks (mada i tu postoje izuzeci).

Malobrojne reči na –ure i –ance jesu ženskog roda kao i italijanske imenice na –ura i –anza. Gradić beleži *clearance, compliance, enclosures, endurance, performance, texture*. I *audience* je ženskog roda jer se u njoj prepoznaje odgovarajući oblik na –enza.

Sufiks –ity poistovećuje se sa italijanskim –ità te su, stoga, i pozajmljenice koje ga sadrže ženskog roda: *accessibility, austerity, authority, city, commodity, community, fidelity, reliability, royalty, security, utility*. Već smo videli izuzetak *penalty* (u kome sufiks nije toliko očigledan zbog sinkope vokala -i-).

Sufiks –ation / –tion / –ion poistovećuje se sa italijanskim –azione / –sione / –ione i imenicama u kojima je on sadržan i ženskog su

roda: *compilation, connection, convention, corporation, creation, deregulation, devolution, edition, escalation, location, nomination, operation, option, pixilation, promotion, reception, redemption, revelation*. Ovoj grupaciji pripada nekoliko primera u kojima nije očigledna sličnost sa italijanskim sufiksom ili oblikom ili značenjem (kao, na primer, što je to slučaj u primerima *revelation: rivelazione, edition: edizione* ili *compilation: compilazione*). *Fusion* se dovodi u direktnu vezu s italijanskim oblikom *fusione*. Pozajmljenica je (uvek) ženskog roda kada se odnosi na vrstu muzike, dok može ponekad biti muškog roda kada se odnosi na stil u kivanju ili opremanju životnog prostora (mada u takvim kontekstima ima pretežno pridevsku vrednost). *Fiction* je malo teže dovesti u direktnu vezu s nekim italijanskim oblikom (*finzione* je malo nategnuto), ali se u ovoj pozajmljenici jasno prepoznaje sufiks *-tion* što je dovoljno da joj se dosledno dodjeljuje ženski rod. Drugačiji je slučaj s pozajmljenicom *fashion*. Ovaj anglicizam vodi poreklo od francuskog *façon*, sa svoje strane poreklom od latinskog *factionem*. Dakle, etimološki ova reč sadrži sufiks koji odgovara italijanskom *-zione*, ali je on teško prepoznatljiv i u pisanju i u izgovoru. Osim toga, reč se ne može poistovetiti s italijanskom rečju za koju je etimološki vezana. Njen prevod je *moda*, reč koja formalno nije u srodstvu s pozajmljenicom. Stoga je određivanje roda dovedeno u pitanje. Rečnici navode ženski rod, dok podaci iz štampe i s Googla ukazuju na dominaciju muškog roda (*industria del fashion*), po defaultu, u upotrebi ove pozajmljenice.

Može se zaključiti da je prisustvo u pozajmljenici nekog sufiksa latinskog ili romanskog porekla, a koji se može poistovetiti sa odgovarajućim italijanskim sufiksom, dovoljno za određivanje roda. Međutim, ukoliko reč nije dovoljno morfološki transparentna i sufiks je teško ili nemoguće identifikovati (kao u primerima *penalty* i *fashion*), određivanje roda sprovodi se drugim mehanizmima kao što je primena roda prevodne imenice (*penalty* je muškog roda kao *rigore*) ili po defaultu (kao u slučaju *fashion* s obzirom da je prevodna reč *moda* ženskog roda).

Pozajmljenice iz engleskog jezika koje sadrže neki sufiks germanskog porekla najčešće sadrže sufikse *-ness, -ing* i *-ship* (Thornton 79).

Sufiks *-ness* semantički odgovara italijanskim sufiksima *-ezza* i *-ità* (ženskog roda), međutim pozajmljenice koje ga sadržavaju pretežno su muškog roda: *business, loudness, helplessness*. U opštem jeziku najzastupljeniji primer je *fitness*, čiji rod oscilira. Gradit ga navodi kao imenicu i muškog i ženskog roda, a Treccani kao imenicu ženskog roda. U praksi se, međutim, pretežno koristi u muškom rodu, a jedino

objašnjenje za to jeste da se rod određuje po defaultu, zbog nemogućnosti da se u obliku *fitness* prepozna niz pokazatelja koji bi ukazivali na ženski rod. Obrazovani Italijani poistovećuju sufiks *-ness* sa italijanskim sufiksima (ženskog roda) koji služe za tvorbu apstraktnih imenica (mogući prevodi bi bili *attività, adeguatezza, attezza, forma fisica* – svi ženskog roda). Samo nepoznavanje značenja engleske reči i neuočavanje vrednosti sufiksa mogu objasniti dodeljivanje muškog roda ovoj imenici (po defaultu) jer odgovarajućeg prevoda imenice koja bi bila u muškom rodu – nema.²⁹ Za primere na *-ness* može se zaključiti da merilo koje se primenjuje za određivanje roda varira u zavisnosti od stepena kulture i jezičkog senzibiliteta govornika (oni koji znaju engleski i prepoznaju vrednost sufiksa koriste imenice na *-ness* u ženskom rodu, dok ih oni drugi koriste u muškom rodu – po defaultu).

S druge strane, situacija je mnogo ujednačenija kod primera koji u sebi sadrže sufiks *-ship*, još jedan sufiks koji se može poistovetiti sa italijanskim sufiksima koji služe za tvorbu imenica koje označavaju neko svojstvo. One su ženskog roda: *friendship, leadership, partnership, premiership, readership, township*. Takva situacija pomalo čudi budući da je sufiks *-ship* teško dovesti u direktnu vezu s nekim italijanskim sufiskom. Isto tako, prevodni ekvivalenti su i muškog i ženskog roda (*friendship: amicizia, leadership: comando/guida, partnership: partenariato, premiership: stato di chi è premier/campionato, readership: pubblico, township: municipalità*). Da li se može pretpostaviti da primere na *-ship* koriste obrazovaniji Italijani, u stanju da prepoznaju vrednost imenica u čiji sastav ulazi sufiks *-ship* i stoga im dodeljuju ženski rod jer su u italijanskom jeziku ženskog roda imenice koje određuju neko svojstvo?

Veći broj pozajmljenica (nekoliko stotina, prema Graditu) iz engleskog jezika u sebi sadrži sufiks *-ing*: to su imenice koje označavaju radnju i stoga se one mogu dovesti u vezu sa italijanskim imenicama i muškog (na *-aggio* i *-mento*) i ženskog (na *-zione* i *-ura*) roda. Ipak, ogromna većina njih je muškog roda (*advertising, antidoping, fixing, footing, meeting, publishing*). Svega nekoliko primera ženskog roda posledica su primene neke od već navedenih strategija: *la browning*

²⁹ Mogao bi se ovde dodati i primer *wellness* koji se koristi pretežno u muškom rodu ili s vrednošću prideva. U ovom slučaju, međutim, muški rod je opravdan jer bi prevodni ekvivalent ove pozajmljenice bio *benessere* (imenica muškog roda). S druge strane, pozajmljenica *wilderness* koristi se u ženskom rodu dodeljenom na osnovu prevodnog ekvivalenta “*natura allo stato selvaggio*”: *l’Aspromonte, grande wilderness mediterranea*.

(prema *la pistola*), *la holding* (prema *la compagnia, la società*³⁰), *la nursing* (prema *assistenza infermieristica*). Za *outsourcing* Gradić navodi ženski rod, a Treccani uopšte ne navodi rod, kao i mnogi primeri iz štampe koji pomodno koriste ovu reč ali izbegavaju upotrebu odredbenih reči uz nju. Može se zaključiti da engleske reči na –ing u italijanskom jeziku uglavnom dobijaju muški rod, verovatno po defaultu. Retki primeri u ženskom rodu mogu se objasniti dodeljivanjem roda na osnovu prevodne reči ili hiperonima.

Zaključak

Anglicizmi u italijanskom jeziku u najvećem broju slučajeva dobijaju rod na osnovu navedenih semantičkih pravila. Fonološka pravila u ovoj kombinaciji jezika ne dolaze do izražaja i veoma retko se primenjuju budući da je veoma malo anglicizama koji se završavaju vokalom (i, samim tim, potpadaju pod fonološka pravila o dodeli roda). Stoga se može raspravljati samo o primeni različitih semantičkih strategija prilikom određivanja njihovog roda. Na osnovu analiziranih primera može se zaključiti da je najučestalija strategija ona kojom se rod određuje na osnovu roda semantički odgovarajuće imenice u italijanskom jeziku, kao prevodne reči ili lažnog prijatelja. To je, međutim, strategija koja ne pruža stroga pravila jer povezivanje pozajmljenice i neke italijanske reči može zavisiti od italijanskog govornika koji upotrebljava pozajmljenicu, odnosno od njegovog poznavanja italijanskog/engleskog jezika: možemo, dakle, uvek pružiti neko objašnjenje zašto je pozajmljenici dodeljen određen rod, ali ne možemo unapred navesti neka stroga uputstva na osnovu kojih se on određuje. Jedan od važnih činilaca jeste laka mogućnost poistovećivanja pozajmljenice i italijanske reči na osnovu njihove fonetske ili grafičke sličnosti ili podudarnosti (prevashodno zahvaljujući zajedničkom poreklu). Stoga složenice s *dance, list* ili *station* češće dobijaju ženski rod od onih s *room* budući da se njihovi prevodi *danza* i *lista*, kao i lažni prijatelj *stazione* lako mogu poistovetiti s pozajmljenicama, dok prevode *sala, camera, stanza* može poistovetiti s *room* samo neko kome je poznato značenje te engleske reči. S druge strane, ne dobijaju ženski rod pozajmljenice čiji su neposredni prevodi upravo tog roda kao *song, party* i složenice s *ball* (iako su u italijanskom *canzone, festa, palla*). Slična pojava uočava se među rečima u kojima je prisutan derivacioni sufiks koji se može poistovetiti sa sufiksom koji postoji u italijanskom jeziku: što je sufiks lakše prepoznatljiv, što je reč

³⁰ Zanimljivo je da su ženskog roda i imenice kao *corporation, company, joint venture*, sve prema *compagnia, società*.

morfološki transparentnija, utoliko je verovatnije da će rod pozajmljenice biti isti kao i rod odgovarajućeg italijanskog sufiksa: tako je *compilation* ženskog roda, dok *penalty* dobija rod prema prevodnom ekvivalentu *rigore* jer je sufiks –ity (koji odgovara italijanskom –ità) teško prepoznatljiv zbog vokalske sinkope. Kada ima više mogućih prevodnih kalkova, primećuju se oscilacije u određivanju roda: *mail* ili *challenge*, koji se mogu povezati s prevodima različitog roda (*lettera* ili *messaggio*; *sfida* ili *campionato*), koriste se i u muškom i u ženskom rodu u zavisnosti od govornika, ali i nijansi u značenju. Međutim, oscilacije u rodu, koje je primetio Klajn krajem šezdesetih godina prošlog veka, vremenom su nestale i pozajmljenice su se ustalile u upotrebi u jednom rodu (u primerima *film*, *jeep*, *penalty*).

LITERATURA:

- Corbett, Greville. *Gender*. Cambridge: Cambridge University Press, 1991.
- De Mauro, Tullio. *Grande dizionario italiano dell'uso (Gradit)*. Torino: Utet, 1999.
- Klajn, Ivan. *Uticaji engleskog jezika u italijanskom*. Beograd: Filološki fakultet, 1971.
- La Repubblica*. <https://ricerca.repubblica.it>. 2017. i 2018.
- Liberati, Annamaria. *Assegnazione del genere ai prestiti inglesi in italiano*. Aquila: Università dell'Aquila, 1998.
- Piper, Predrag i Klajn, Ivan. *Normativna gramatika srpskog jezika*. Novi Sad: Matica srpska, 2014.
- Sabatini, Francesco e Coletti, Vittorio. *Dizionario della lingua italiana*. Milano: Rizzoli, Larousse, 2007.
- Thornton, Anna. "L'assegnazione del genere ai prestiti inglesi in italiano." *Italiano e inglese a confronto*. Ed. Anna-Vera Sullam Calimani. Firenze: Franco Cesati, 2003. 57–86.
- Vocabolario Treccani*. www.treccani.it. 2 septembar 2018.
- Zingarelli, Nicola. *Vocabolario della lingua italiana*. Bologna: Zanichelli, 2011.

GRAMMATICAL GENDER AND LINGUISTIC LOANING: FEMININE GENDER ASSIGNMENT IN ITALIAN ANGLICISMS

The paper deals with the problem of gender assignment of loan words from predominantly isolating languages (such as English) in languages with (partly) flexible morphology (such as Italian). The

English as a donor language does not have grammatical gender, whereas in recipient language (Italian) it is obligatory. How to assign the gender to English loans in Italian if the loan word does not indicate a living being scilicet does not have the natural gender? The aim of this paper is to determine the rules for assigning feminine gender to English nouns in Italian because the nouns become feminine only on the basis of the rule (otherwise, in cases where no rule can be used, the noun would be, by default, of the masculine gender). The research is conducted on word corpus consisting of examples taken from Italian dictionaries and newspapers as well as from Google.

Key-words: grammatical gender, nouns, loan words, Italian, English.